

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, PARÁDI KÁLMÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhez (lakik Ovár. Bástyaútcza 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklám-cikók pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnak címén — a kiadó hivatalba (csillagútcza, 7. sz. a.) küldendők.

Lapunk t. pártolóihoz.

Lapunk mai száma a jelen évfolyam első félévében az utolsó szám. A kolozsmegyei tanító-testület e vállalatának három és fél évi fenállása után feleslegesnek véljük, hogy ez alkalommal ismételten elmondjuk programunkat. Célunk, törekvésünk eléggé esmeretesek lapunk minden barátja előtt. Hogy mennyiben sikerült célunk valóztatására közre is működniük: azt negyedfél évi munkásságunk eredményéből ítéljük meg mindazok, kik megtisztelő bizalmukkal lehetővé tették e vállalatunk eddigi fenállását.

Most tehát, midőn egy új félév küszöbén állunk, tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy ha szerintök is szükség van hazai tanügy-irodalmunkban a „Család és Iskola“-ra, ne vonják meg attól továbbra is nagybecsű támogatásukat, pártolásukat. Ha azonban lennének olvasóink közül olyanok, kik lapunkat tovább járatni nem akarják, sziveskedjenek arról kiadó hivatalunkat legtovább e hó 25-ig értesíteni.

Kolozsvárt, 1878. május 15-én.

A SZERKESZTŐ.

A harmadik egyetemes gyűlés tételeihez.

I.

Első sorban mindjárt kijelentem, hogy az egyetemes gyűlések nevelésügyünk előmozdítására igen nagy horderővel bírnak; tapasztaltam, hogy ilyenmő gyűléseink eddig is éppen méltóságuknál fogva még a néptanítók kicsinylöi és lenézöi szemében is kiváló jelentőségük voltak, s még az ellenségeket is tiszteletre parancsolták. Mindezeknél fogva, kivált ha

elgondoljuk, hogy ez az egész országban szétszórt barátoknak találkája, a nézetek kölcsönös rendbehozója, a tanügyi vívmányok tárháza s gyors megérlelője, mondóm mindezeknél fogva nem hiszem, hogy lenne az országban komoly tanférfiu, ki a tanítógyűlés megtartása ellen szót emelne.

Egészen más természetű dolog azonban, hogy e gyűlésen miről és minő irányban beszéljünk.

A bizottság jónak látta figyelmeztetni a tanítóságot, hogy a szenvedélyes vitákra alkalmas kérdéseket mellőzzék s hogy a mult egyetemes gyűlés ügyrendje értelmében a nagy gyűlés tanácskozásai-ban a politikának és személyes ügyeknek nincs helye. Hogy e nyilatkozatával a bizottság mit akar elérni, valóban nem értem, mert hiszen a tanítógyűlés nem törvényhozó testület s a bizottság meg nem az ország miniszteriuma s így mig amaz, ha 74-re kimondott is ilyesfélét, 78-ra semmiben sem állapodott meg, nem pedig főképen abban, hogy emez az ő nevében ilyes figyelmeztetésekkel álljon elő.

Azt nagyon jól tudja mindenki, hogy e gyűlésen nem fogjuk tárgyalni sem a keleti kérdést, sem a bankügyet, sem az új fusio helyességét vagy helytelenségét: de biz azért más címen nagy jelentőségű politikai kérdéseket kell ott tárgyalni, már magának a bizottságnak megállapított sorrendjén is. Vegyük csak a 3-ik, 4-ik és 6-ik kérdéseket. Ezek bizony oly általánosak, hogy azokra sok, igen sok politikát rá lehet aggatni. A népoktatásügyi törvény módosítását egészen máskép fognák ajánlani Mileticsék, mint a hogy mi. A vallásoktatásról egészen máskép gondolkodnak a szabadelvűek, mint az ult-

E számunkhoz egy fél iv melléklet van csatolva.

ramontánok. Higgyék el nekem ezek mind politikai kérdések: mert míg a fogalmakkal dobálózzók seregének a módszere az abszolutizmusra, addig a szemléletekből kiindulóké a szabadságra s önállóságra vezet. Az abszolutizmus és liberalizmus pedig csak politikai kérdések talán? Ezért mondja Diesterweg: „Der Einfluss des religiösen, politischen und historischen Principis auf die Pädagogik ist gar nicht zu verkennen. Eine Despotie verlangt eine andere Erziehung der Jugend, als eine Republik, und beide eine andere, als eine Monarchie, und in dieser wird sie in der absoluten wieder verschieden sein von der in der constitutionellen oder demokratischen.“ Ebből tehát láthatjuk, hogy ha paedagógiával foglalkozunk, akarva nem akarva politikával is kell foglalkoznunk. A ki a paedagogia történelmét végig tekinti, meg fog győződni, hogy a paedagógiával a politikai kérdések szoros kapcsolatban vannak, attól lényegükben el nem választhatók.

A mi pedig a személyes ügyeket illeti, valóban nem szeretném s nem is volna jó, hogy a tanítógyűlés tanácskozásából ezeket egyszer mindenkorra kizárná; mert bizony lehet olyan eset, hogy valakinek személyes ügye nagyon is komoly elvi jelentőségű kérdés: már pedig ily körülmények között a személyes ügyet elejteni annyira volna, mint a hatalmasok kegyeiért az elvvel mit sem törődni. Midőn valaki tehát azt hangoztatja: hogy ő ezzel nem foglalkozik, mert személyes ügy, tulajdonképpen jezsuitászkodik, miután ez ennyit jelent: én kedves akarok lenni N. hatalmas előtt, tehát X. ügyével nem foglalkozom. Hogy az ily urak tette ezen esetben valóban erre vezetne, az világos. De ők azért még maguk is azt hiszik, hogy ők az elvek embere. Mikor például Rousseaut száműzik, ez szerintök csak személyes kérdés. Diesterweg nyugalmaztatása szintén csak személyes kérdés. S annyira sok más még a történelem fonalán, nem elvi csak személyes kérdés. Igaz személyes, de a saját személyes bőrünk kérdése: ez elsőbb az elvénél, azért mondjuk, hogy az ilyes ügyek személyi kérdések. Ezeknél fogva tehát nem szeretném, hogy a tanítógyűlés egyszermindenkorra kimondaná, hogy személyes ügyekkel nem foglalkozik. Nem szeretném különösen azért, mert míg hazánkban az ügyvédeknek és közjegyzőknek kamarájuk van s ezen urak ügyeit itt kartársaik részletesen tárgyalják, addig a tanítók sorsa felett tanítóknak nincs szavuk, felettük mások, nélkülük itél-

nek. És éppen ezért indítványozom: hogy egyik tételünk legyen a nép- és képezdei tanítói állás biztosítása.

Minden évben annyira az indokolatlan, vagy kicsinyes személyeskedés szülte áthelyezést, hogy az állam e roppant terheket meg nem bírja. Ez úton, az útiköltségek fedezése címén ezrek vesznek el, mely összeget a nevelésügy fejlesztésére lehetne fordítani. Az illetők közül valamelyik hibás, ezt ítélje meg egy elfogulatlan szaktestület s a ki hibás, az menjen, de a maga költségén. Kicsinységeket pedig figyelembe se vegyenek; mert igaz van Rousseau-nak, mikor mondja: „ha egymást úgy tekintik, mint kiknek mindég egymás mellett kellend maradniok, akkor azon lesznek, hogy egymás szeretetét megnyerjék s ennél fogva tetteleg vonzalommal fognak viselkedni egymás iránt.“ Ha pedig valahol oly bajok fejlődtek ki, hogy ez már tovább nem szenvedhető, akkor igenis tárgyaljuk az ügyet, de nem azon szempontból, hogy: a hatalom jog; de úgy a mint Diesterweg értelmezi: „die Wahrheit setzt die höchste Uneigennützigkeit voraus. Dabei hat man weder auf sich, noch auf Andere, noch auf die Folgen zu sehen.“

S most szóljunk magukról a tétélekről. Eltekintve a kérdések mineműségétől, e tulságos gyámkodás az ország tanítóóságával szemben, első tekintetre is visszatetszik. S megvallom, hogy bár e tétélek ellen lényegesebb kifogásaim nincsenek, az minden esetre feltűnő, hogy az ötvenes bizottság a tanítói közvélemény nyilatkozatának így eléje áll. Igaz ugyan, hogy a tanítógyűlés ezen tétéleket megváltoztathatja, vagy teljesen másokat is tűzhet ki, de az is áll, hogy az ily eljárás az individualitást elnyomja s a tanítóóság közhangulatát egyes, talán szintén fontos kérdésekre nézve fölbresztetni s ápolni hivatva nincs. Pedig az ily gyűléseknek célja ez volna.

A dolgon azonban már segitenünk nincs hatalmunkban. A felhívás ténye a tétélekkel együtt előtűnk áll, szóljunk tehát a bizottság által megállapított tétélek irányához.

Első helyen van említve az országos egyesülésre vonatkozó javaslat. Még ma, alkotmányos életünk második tizedében ott állunk, hogy a tanítóóságnak nincs testülete, melyre azt mondhatnók, hogy ime ez képvisel bennünket. Ez a mi közvéleményünk.

Ezért nincs indítványainknak, követeléseinknek sulya. E tétel tehát a legfontosabb, mert a körül forog, hogy legyen egy testület, melynek nézetét mindenki lent és fent az ország tanitósága közvéleményének tartsa. Az eddigi országos gyűlések, mondjuk meg az igazat, nem alulról kaptak tápot, hanem felülről lettek szervezve s a magasabb légkörökben mozgó egyes kedvencek eszméit tölték előtérbe. Az ország tanitósága, igen nagy részt minden hozzájárulása nélkül, mintegy készen kapta az ételt. A tanitóság csak ebédre ment, mit volt mit tenni, az ebédet jónak találta s megéljenezte. A tanitóság nem is volt egyébre szükséges, csak erre. A gyűlés után a mór elmehetett, mert megtette kötelességét. Hogy ily gyűléseken az individualitas minden legkisebb árnyalata az őt megillető világitásban feltűnjék, arra sem időnk sem módunk nem volt, de alkalmat sem nyújtottak. Ennek tovább így maradni nem lehet. Az ötvenes bizottság, nem mondom, hogy nem tette meg a mit tehetett, de nem bizonyult olyan közegnek, mely alkalmas lett volna az ország tanitóságának közvéleményét a maga igazi valóságában képviselni. Az ötvenes bizottságot jórészt a tizenötös, s ezt talán valami ötös meg hármas helyettesítette.

Az ország tanitóságának a képviselésére tehát oly intézmény szükséges, mely míg egy részről a legtágasabb körben tért enged az individualis nézetek fölmerülésének, addig másrészről legyen egy nagy telepe, melyre e részleteket összegyűjtse s onnan megint a szélrózsa minden irányában vegyelemzés végett s az alkalmazhatóság szempontjából szétbocsássa. Ily intézmény volna csak képes az Eötvös-alapot nagyszerű alapítványná teremteni; egészséges, sok oldalú, gyakorlatilag megállható s tartós paedagogiai közvéleményt teremteni. Ily intézmény az eszmét több oldalról, elfogulatlanul megvilágítaná s midőn így valami mintegy a műhelyből a tanítók egyeteme s a világ elé kerülne, annyira vértézve volna, hogy az elől kitérni senkinek sem lehetne. Erre pedig nem volna egyéb szükséges, mint a nagyobb területekre felosztott egyleteket járások szerint kisebb egyletekre osztani s ezek újból a megye területén egygyé lennének, az ország összes egyletei pedig egy pesti központtal volnának összefüggésben. Ennek volna lapja, a lapban a járási körökben felmerült eszmék elősoroltatnának s más egyletekben sokoldalul megvilágítanak. S ebben adtam rövid vonások-

ban az országos egyesülés mikéntjét. Ha ebben igen sokan az úgynevezett országos szövetség eszméjének föllevenítését látják, akkor nem csalódnak. E szövetség keletkezésekor sokan mindenfélékkel gyanúsítva voltunk, leginkább pedig ennek az elnöke. Nem akarok a felett vitatkozni, hogy a gyanu jogos volt-e vagy nem: azt azonban ki kell mondanom, hogy a kikkel csak érintkezésben voltam, pedig sokan voltak, egyáltalában nem akarták a tanítógyűlés sikerét kockáztatni, sem demonstrálni. Azt is tudom, hogy a méltatlanul bántalmazott Rillel rokonszenveztünk: de a szövetséget benső meggyőződésünknel fogva akartuk s nem azon személyes rokonszenvek alapján, melyek minket hozzá csatoltak. Ezek az idők elmultak, azóta mindenki magába szált. Ez ügyről higgadtan és elfogulatlanul gondolkozhatik mindenki. Annyit tudok, hogy azok, kik a szövetségi eszmét felkarolták, elvökhöz hűek maradtak, sőt számuk száporodott. Híjják tehát az egyesülést bárhogyan, álljon annak az élén akárki, én csakis ezt tartom czélszerűnek.

Madzsar János.

Hogy lesznek a rosz tanulók?

(Betejező közlemény.)

Azonban nemcsak a szülők, hanem olykor a tanítók eljárása is befolyással van arra, hogy egy növendék rosz tanuló legyen.

Kétségkívül számosan vannak tanítóink közt, kik ügybuzgóságukra, kitartó munkásságukra hivatkozva azon tudatban találnak megnyugvást, miszerint ők távolról sem lehetnek okai annak, ha kezeik közt némely gyermek rosz tanuló lesz. Ezen tanítók — meglehet — egyenesen visszautasítják azon feltevésünket, miszerint a tanítók is lehetnek okai a gyermek romlásának. Távol legyen tőlünk még csak gondolata is annak, hogy említett tanítóinknak önértetét sérteni akarnók, de engedjék mégis kimondanunk: hibázni emberi dolog, és hogy ezen életigazság alól még a legtökéletesebb ember sincs kivéve. Be kell ismerni ezen igazságot mindenkinek; igazolását találja ennek minden tanító, ki napi vagy évi működése felett szigorú szemlét tart, s ki eljárásait időről-időre hideg bírálat alá veszi. Az ily vizsgálódó tanító találni fog olykor — különösen pályája kezdetén — egy-egy esetet, melyet önmaga elítél, s melyben eljárását másképp változtatná, ha hatalmában állna.

De különben is már azon körülmény, mely szerint az elemi iskola kezdő osztálya jó és közepes tanulói közül a következő években több rosz tanuló válik ki,

azon meggyőződésre vezet, hogy itt valami hiba csuszott be, mely ezen változást szükségképen idézte elő. Hogy pedig ily hiba a tanítók részéről is feltehető, azt a mondottak után kétségbe vonni nem lehet: de meggyőződünk erről főleg akkor, ha az iskolai életre legalább egy pár futó pillantást vetünk.

Ott van nevezetesen a képzőintézet falait csak most elhagyott tanító, ki buzgalommal csüng azon pályán, melyre most teszi az első lépést s melyen becsülettel megállni fő törekvése. Ott vannak másfelől az iskolát fentartó községnek lakói, kiknek e fiatal tanítóval szemben egyedüli mértékek a gyermekek ismereteinek mennyisége. E két ohajtás összehatása elég indok arra, hogy a kezdő tanító a helyes irányt eltévessze. Jó hírnevének egyetlen feltételét tanítványai ismereteinek mennyiségében gondolván, az unszolás, az erőszakos tömés minden fogását felhasználja, hogy annál „fényesebb“ sikert mutathasson fel a tanév végén. Igen természetes, hogy a mily üdvös kellő mértékben ráhajtani a gyermeket a tanulásra, a tulvitt buzgóság ép oly károsnak tűnik fel. Ily esetben a gyermek előtt kiállhatatlanná válik az iskolai munka s igen könnyen undort kelt a tanulás iránt, mely végeredményében megöli a munka kedvet, elbénul az erő s ez a munkaösztön kihajtó ágain emésztő féregként rágódik.

Azonban az ily tulvitt erőszakolás néha ezzel sem elégedik meg. Megtörténhetik — sőt a legtöbb esetben a hatás visszahatást szülve — bizonyosan meg is történik, hogy a gyermeki elesigázott akarat ellenszegül egy további erőltetésnek, vagy éppen a munkára képtelenné válik bizonyos időre s ezen indoknál fogva nem tanul. — Mikor ide jutott a növendék s ily véget ért a buzgóság: vajjon mit fog tenni a tanító? Némely higadtabb gondolkozásu talán felhagy eddigi modorával, más azonban új eszköztől fog gondoskodni, mi által a gyermeket ismét tanulásra bírja. S ha már ezen tanító a paedagogia gyakorlati mesterfogásaiban még járatlan — ezt pedig teljesen elsajátítani a legnehezebb feladatok egyike — azon eszközhöz folyamodik, mely a legkárosabb ugyan, de minden felületes nevelőnek és szülőnek első kisegítője szokott lenni, t. i. veszzőt vesz elő vagy más ehez hasonló kemény büntetéshez folyamodik, hogy akaratának érvényt szerezzen; sőt néha még ezzel sem elégedik meg, hanem hogy a pohár csordultig legyen, a szülőket is felhívja a gyermek komolyabb megfenyítésére.

És most a gyermek a lecke nem tudásért, nem tanulásért mérték nélkül kap annyi büntetést, verést, mely — a mellett hogy nem igazolt nem jogosult — igen sokszor gyökeréből irtja ki a gyermek erkölcsi szégyenérzetét, nemesebb érzelmeit. Néha nem tudja a növendék leczkélését, mert a házi, napi események vagy más családi baj a tanulásban akadályozza; máskor mert kimerített ereje nem képes a legjobb akarat mellett is elvégezni, feldolgozni munkáját. Az első esetben a csa-

ládi viszonyok, vagy szülők, a másodikban a tanító eljárása oka annak, hogy nem tanulhatta meg feladatát. A gyermek ezt jól tudja, mélyen érzi és mégis a büntetést ő kapja s éppen azoktól, kik a baj okozói valának. Ha egy ily üldözött gyermek ezen kinos helyzetben, érezve az igazságtalan visszaélést, elítéli a tanítót s ez úgy tűnik fel előtte, mint egy kegyetlen, lelketlen zsarnok: akkor nem csudálkozhatni, ha ezen tanítónak nem fog a gyermek tanulni, sőt ha különben jó tanuló lehetett volna is, bizonyosan el fog romlani. Veréssel, büntetéssel nemhogy több tanulásra lehetne ösztönözni a gyermeket, de még a rossz tanulót sem lehet megjobbitni,

Azonban a tantárgyak módszertani kezelésénél is csuszhatik be oly hiba, mely a rossz tanulást elősegíti, sőt a melyből a gyermek tudatlansága növi ki magát.

Egyik tanító, vagy mert maga sem jártas eléggé a tantárgy körében, vagy mert tanítványai előtt mint emelkedett tudós akar feltűnni, tanításában olyan regiban jár, hova tanítványainak gyenge elméje s korának fejlettsége nem követheti. A kitünőbbek s jobb eszűek ugyan megtanulják utánmondani s így talán boldogulnak némely tanítványok; de a gyengébbek, kik előtt az egész tanítás, magyarázat úgy tűnik fel, mintha idegen nyelven beszélnének valamit, semmit sem értenek az egészből, s így nem is tanulhatják meg. Egy ily tanítás káros következése főleg a későbbi években tűnik ki, midőn ez egész iskolai oktatás csak mint egy sötét ür tűnik fel a gyermek emlékében. Megszakad az a lánc, mely ugyanazon tantárgynak éveken át leendő tanítása által azt egy egészre fűzi össze s concret ismeretet ad a növendéknek ennek körében. Ismerete csak szaggatott s egymástól egészben külön álló részekből fog állani, melynek káros hatása nem marad ki a későbbi években s mely körülmény következtében a tanuló, mikor az eddig tanultak körében s annak minden részében mozogni akar, azonnal elakad, tovább lépni nem tud s ezzel elért a határponthoz, melyen tul kezdődik azon szomorú állapot, mikor a növendék rossz tanuló nevet érdemel ki.

Természetesen bekövetkezhetnek a gyermek hiányos ismerete akkor is, midőn ez nem jár pontosan az iskolába, mely eset ugyan nem tudódhatik be a tanítónak, csak azon esetben, mikor a tanító gyöngédtelensége tulszigorusága oka annak, hogy a gyermek iskolakerülő lesz. Ne feledje azért a tanító mindig és minden körülmények közt azon törekedni, hogy növendékét az iskolához édesítse, s annak életét vele megkedveltesse.

A másik tanító tulságosan szemléltető, magyarázó akar lenni. Beismerjük a szemléltető oktatás szükségességét és hasznát, nagy vívmánynak tartjuk ezt a népoktatás terén, Ennek köszönhetni főleg azon haladást, melyet népiskoláink a multtal szemben felmutathatnak. Azonban a mily üdvös ezen rendszer ésszerű kezelés mellett, ép oly káros egy tanuló további élet-

re ennek tulságosan hódolni. Ha egy népiskola folytonosan csak szemléltet, s az önmunkásságnak tért nem engedve, az ész, gondolkodás, combináló tehetség foglalkoztatása számításon és figyelmen kívül hagyatik s így minden tanulmány készen feldolgozva úgy adatik a gyermek elébe, hogy annak utánfáradni, önerején dolgozni soha sem jut rész: akkor az egyén úgy elkényesedik s annyira megszokja a kész eledelt, hogy később, midőn az önmunkásságot a felsőbb tanulmányok annyira igénylik, képtelen lesz megállani.

Az elemi népiskola kezdő osztályában ugyan egy ily támogatása a gyermeknek szükséges. E korosztályban a tanulót úgy tekinthetjük, mint egy járnai kezdő gyermeket, ki még önlábán megállani nem tud. De valamint idő folytán a gyermeknek másra támaszkodás nélkül is tudni kell járnai, ép így a tanulót is önálló munkássá kell képezni. Ha tehát egy tanító az első korosztályban kézen-fogva vezeti gyermekét az ismeretek egy egy szép tájának szemléltetéséhez, ez igen a maga rendjén van; de a későbbi években nem kevésbé helyes, ha a gyermeket arra rászoktatja a tanító, hogy az ut megjelelésével a gyermek egyedül is keresen, kutasson és találjon egy ily szép ismeret vidéket. Ily eljárás önmunkásságra vezeti a gyermeket, míg e nélkül önálló szorgalmas, s tanulni szerető növendék ritkán válik.

A mit eddig a rosz tanulás okairól mondtam, inkább csak egy pár általános és lényegesebb vonás, de úgy hiszem, ez is elég arra nézve, hogy a rosz tanulókat több figyelemben részesítsük s hogy más állást igyekezzünk velök szemben elfoglalni, mint eddig tevők.

Bartha Béni.

A tankötelezettség újabb megszabása.

Az erdélyrészi ref. egyházkerület tanügyi bizottsága — tudomásunk szerint — az egyházkerület tanítóképezdője és népiskolái számára készitendő tanterv és rendtartás elvi megvitatása közben sok életrevaló eszmét hozott felszínre és kiválóan nemzeti jellegű s specialis helyzetű iskoláinak fenntartására s egyöntetű kormányzására sok közérdekű szabványt állapított meg. E nevelésügyi mozgalom méltatására nemcsak a ref. egyházkerület népiskoláinak régi és derék multja, hanem paedagogiai tekintetben tanulságos fejlődésük, részben úttörő s példás küzdelmük kötelez. Ha majd a nemskára tartandó egyházkerületi közgyűlés a már bevezett bizottsági munkálatot (tanterv- és rendtartás-javaslatot) törvényerőre emeli, szívesen nyitunk tért lapunk hasábjain ama közérdekű részleteknek t. olvasóink számára. Ezen alkalommal csupán csak arra a javaslatra, illetőleg felíratra akarjuk felhívni t. olvasóink figyelmét, mely országosan a népiskolai tankötelezettség újabb megszabását eredményezte. Ugyanis, a fennebb nevezett tan-

ügyi bizottság *Gáspár János* kir. tanfelügyelő s bizottsági elnök indokolt indítványára elhatározta, hogy az egyházkerületi állandó igazgató-tanács útján a nmlts. vallás- és közoktatási miniszter úrhoz intézendő felírat által a tankötelezettséget megszabó törvénycikk szabatosabb körülírását kérje. A felírat rövid tartalma a következő:

Az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 1. §. szerint, minden szülő vagy gyám köteles gyermekeit vagy gyámoltjait iskolába járatni életidejük 6-ik évének betöltésétől egész a 12-ik, illetőleg 15-ik év betöltéséig. Ekként a tankötelezettség a 6-ik év betöltésével, illetőleg a 7-ik év megkezdésével kezdődik s a 15-ik év betöltésével végződik.

Bármily világosnak látszik is a törvény ezen rendelkezése, a gyakorlatban mégis különböző magyarázatra adott és ad alkalmat. Némely polgári községi előjáróság és tanfelügyelőség ugyanis a polgári, mások meg az iskolai év kezdetét veszik azon határidőül melytől a tankötelezettség számítandó. Ebből nem egy anomalia keletkezett; pl. fordult elő eset, hogy a kit a lelkész a tankötelesek közé irt, mivel az iskolai év kezdetén még nem töltötte be 15-dik évét, azt a községi előjáróság fölmentette, illetőleg a tanév folyama közben az iskolából kivette, mivel annak beveződése előtt 16-dik évébe lépett. Vagy mikor egyik tanfelügyelő az 1877^{7/8}-ik iskolai év tanköteleseit 1862 év januárja 1-jétől 1870. év december 31-kéig rendelte kiírni, a tankötelesek egy része 7^{3/4}-ik évében kezdte a mindennapi, és 13^{3/4}-ik évében az ismétlő iskolába járást.

Hogy egyházkerületünkben s talán országosan egyöntetűség lehessen a tanköteles gyermekek összeírására nézve, jónak látná tanügyi bizottságunk a mélt. állandó igazgató tanács útján vallás- és közoktatási magy. kir. minister ur ő nagyméltósága véleményét kikérni az iránt: vajjon helyes-e a mi felfogásunk, mikor a népoktatási, törvény idézett 1. §-át akképp értelmezzük:

1) hogy a gyermekek tankötelezettsége idejének megszabásánál mindig az iskolai és nem a polgári év tartandó szem előtt;

2) hogy a tankötelezettség tartamának első éve az, melyben a növendék élte 7-ik évét, és utolsó az, melyben a növendék 15-ik évét betölti.

3) Bárha az 1876 évi 20311 számú ministeri utasítás 1. §. a tanköteles gyermekeket a tanév, illetőleg a szorgalomidő megkezdése előtt két hóval rendelni összeírni, ez nem változtat a törvény intenióján, s az összeírásakor is szem előtt tartandó, hogy szabatosan azok a tankötelesek, a kik 6-ik és 14-ik évöket azon polgári év september haváig betöltik; önkénynt értődven a közbe eső évek.

4) Minthogy bármely szigorú meghatározás mellett is a dolog természeténél fogva mindig lesznek, kik a mindennapi iskolában 12-ik s az ismétlőben 15-ik évö-

ket a tanév folyama alatt töltik be, szabályul lenne kimondandó, hogy az ilyeneknek sem szabad a tanév befejezése előtt az iskolából kilépni.

Ez rövid foglalata a ref. tanügyi bizottság javaslatának, melyet az állandó igazgató-tanács a legfelsőbb tanügyi hatósághoz terjesztett fel.

A feliratra a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltósága f. év márczius hó 31-ről 7280. sz. alatt kelt leiratában az 1868. évi 38. t. cz. 1. §-a értelmezésére nézve a következőket jelenti ki:

1) A gyermekek tankötelezettsége idejének meg szabásánál mindig az iskolai és nem a polgári év tartandó szem előtt.

2. A tankötelezettség tartamának első éve az, melyben a növendék élte 7-ik évébe lép. utolsó pedig az, melyben a 15-ik évét betölti.

3. A tankötelesek összeírásánál figyelembe veendő, mikép csak azok tekinthetők tanköteleseknek, kik a 6-ik, illetőleg a 14-ik évöket az összeírás alkalmával polg. év szeptember haváig betöltik, önként értetvén a közbeeső évek.

4) Azok, kik a mindennapi iskolában 12-ik s az ismétlő iskolában 15-ik évöket a tanév folyama alatt töltik be, a mindennapi iskolából az ismétlő iskolába a tanév befejezése előtt át nem léphetnek, illetőleg a tanév folyama alatt tartoznak a téli hónapokon át ismétlő iskolába járni.

Talán nem tettünk felesleges dolgot, midőn a tankötelezettséget újabban megszabó miniszteri rendelet indokolásául és általános tájékozássul, annak keletkezését, illetőleg kútfejét és okait közzé tettük.

—r.

A tananyagok gyűrűzetes tanfolyamok szerint való beosztásáról, vonatkozással a beszéd és értelemgyakorlatokra és a szemléleti képek használatára.

Gyertyánffy—Dittes „A népiskolák módszertana“ című munkában szerzők a beszéd és értelemgyakorlatokról szóló értekezésében többek között így nyilatkoznak: „Az anyagrendezést minden tanító elvégezheti maga is, olyképen, hogy válassza ki saját jobb belátása szerint az első évfolyam számára az egész könyvből, (Nagy László: Besz. értgy.) tehát valamennyi szemléleti körből az aránylag legkönnyebbet úgy, hogy a második évfolyamnak ugyanazon szemléleti körből csupán a nehezebb részletek maradjanak fön. Ennek a második évfolyamnak is szüksége van valamennyi szemléleti körre, mert csak úgy fogja a III-ik osztályban megkezdődő szakoktatáshoz minden irányban egyengetni az útát. De egyszersmind inkább megfelelhetünk így a gyermek értelmi erejének és tapasztalati körének is, mely egyszerre minden irányban tágul és mélyebbedik; sőt eleget tehetünk így az emberi megismerés összes fejlődé-

si folyamatának, mely soha sem követi a tudományok skematikus beosztásának irányát, hanem egyszerre minden ismeretkörből ragad meg egyes pontokat és ezekből kiindulva, halad fokonként tovább. Ez a fejlődés természeténél fogva minden oldalú enciklopedikus és gyűrűzetes (centrikus) mint a fa fejlődésében az évgyűrűk.“ Tovább: „Ha a módszertan nem akar ellenkezésbe jönni a fejlődés alaptörvényeivel, a tananyagot okvetlenül a koncentrikus tanfolyamok szerint kell rendezni.“

Ebből kifolyólag a „Brassói tanítói-kör“ ezen kérdést tűzte ki tárgyalásra: „Miként lehetne a beszéd és értelemgyakorlatok tananyagát gyűrűzetes tanmenet szerint beosztani?“ s e végből egy bizottmányt küldött ki kebeléből.

Mielőtt a bizottmány e kérdéshez tüzetesen szólna, szükségesnek látta erre nézve egyes elvi szempontokkal tisztába jönni.

A nevezett munka idézett passzusában kifejtett nézet mellett e tárgyra vonatkozólag semmit sem szól arról, hogy mely tekintetben lehet, s melyben nem lehet Nagy László vezérkönyve által képviselt módszer követni, sőt határozottan azt állítja, hogy a koncentrikus tanfolyamok szerint való beosztás mellett is jó hasznát lehet venni e tankönyvnek, s ott is, hol e szempontból bírálja, csak egyes lényegtelen megjegyzésekre szorítkozik. E szerint a koncentrikus tanmenet a módszerrel nem függne annyira össze, hogy erre valami határozott befolyást gyakorolhatna. Igaz ugyan, hogy a 28-ik lapon tett ezen megjegyzés: „Mert órákon át egyes tárgyakkal foglalkozni, azokat a legapróbb részletekig kifürkészni, vagy általában szakszerű rendszerességgel haladni előbbre; mindez nem 6—8 éves gyermekek izlése szerint való. De igenis le kell raknunk itt mindazon alapképzeteket, melyek a szakoktatáshoz nélkülözhetetlenek; ez az a törzsoktatás, az a termékeny talaj, melyből az egyes tárgyak kihajtanak.“ — A követendő módszerre nézve némi meghatározásokat is tartalmaz, de ezt inkább polemikus megjegyzésnek vehetjük, szemben azon új iránynyal, mely e tárgyat az írás-olvasással összekötve a felvett tárgyat megbeszéltetni kívánja. Talán azért nem tartják szerzők szükségesnek a tananyag koncentrikus elrendezésének: „sem okát, sem módját“ külön tárgyalni. Pedig szerintünk egyes közbeszurt megjegyzések mellett szükséges lett volna határozottan körvonalozni, hogy módszertani tekintetben minő eljárás volna követendő akkor, ha a beszéd és ért. tananyagát koncentrikus tanfolyamok szerint való beosztás által oly nagy keretbe foglaljuk, mely az egész tananyagot felöleli? Mig e körülmény megnehezíti reánk nézve a felvetett kérdés megoldását, addig könnyüvé teszi e tárgy oktatása körül oly véleményhez csatlakozni, mely nézetünk szerint a gyermek psychológiájának leginkább megfelel.

Említett munkában nem találtunk meggyőző in-

dokolást arra nézve, hogy miként lehetne ily tárgy-beosztással az alapképzetek lerakásához szükséges, határozottan körvonalozott képeket alkotni a gyermek lelkében, sőt ezzel ellentétbe azt vettük észre, hogy az ismeretközlést — mint a fönebb idézett megjegyzésből kiténik — csak fölületes megbeszélés útján kívánják szerzők eszközölni. Ez uton bármennyire elemiesek is tudunk lenni; szerintünk a kívánt czélt el nem érhetjük.

Igaz, hogy az ily koncentrikus beosztás szerint ugyanazon fogalmak a második gyűrűzetben ismét elő kell hogy forduljanak, de akkorra már az első tanfolyamban nyert képzetek ép azért mert nem voltak a gyermek lelkében mélyen benyomódott képekhez kötve, és mert a következő tanórákban nem volt újra és újra felelevenítve a tárgyalt anyag — rég kimosódott a gyermek emlékéből. E korban a gyermek képzetei oly rohamosan alakulnak, hogy még azon esetben is, ha egy tárggyal soká foglalkozunk, gondos ellenőrzés hiányával kiszorítja egyik alapfogalom a másikat: mennyivel inkább tűnnek el azok a gyermek emlékéből, ha egyre-másra alkottatjuk azokat, s csak egy év múlva térünk vissza ismét reájuk. Ily gyűrűzetre a fa gyűrűzetének példája éppen nem alkalmazható. Mert valamint minden fának külön évgyűrűje van, úgy kell hogy a rokon fogalmaknak külön gyűrűzete legyen, mely gyűrűzetek összessége képezi a tantárgyat magát mint egységet, mint a külön évgyűrűzettel bíró fák az erdőt. „Ezen megdönthetetlen természeti igazság fontossá válik a módszertanban való alkalmazásban is, azért ha a módszertan ellenkezésbe nem akar jőni a fejlődés alaptörvényeivel a tananyagot okvetlenül a koncentrikus tanmód szerint kell beosztani“, mondjuk mi is nemcsak a beszéd és értelemgyakorlatokra, hanem majd minden népiskolai tantárgyra vonatkozólag is. Mert ennek legtöbbször csak úgy juthatunk eredményhez, ha a továbbhaladásnál a közelebb tanuitak felvételnek az új anyag mellé s a körül mintegy gyűrűzetet képeznek. Ezt az ismétlés soha sem fogja pótolni, mert itt azon elvnek következetes alkalmazása, hogy mindig valami új is vétessék fel, hogy a tárgy érdektelenné ne váljék a gyermek előtt, — ctekinv attól, hogy ez egyedül a tanító egyéniségétől függ — nehezebb akár-miféle módszeres kezeléssel. Helyesnek sőt okvetlen szükségesnek tartjuk tehát mi is a gyűrűzetes tanmenet szerint való beosztást; de nem úgy, hogy egy gyűrűzet egy egész évi tanfolyamot foglaljon magába, hanem úgy, hogy a leczkénként felvett tananyag mindig a közelebb tárgyaltak keretébe illesztessék ott, hol a tárgy természete ezt lehetővé teszi s az így alkotott gyűrűzetben az egy vagy több alapfogalom kidomborodjék s azon részletek, melyek a képzetek alkotását majd az egész tárgynál elősegítik, minden gyűrűzetben helyet foglaljanak. A földrajzi oktatásnál például a tájékozásnak s a középpontnak egy gyűrűzetből sem szabad hiányozni.

Ha a szakoktatás tárgyául szolgáló anyag beosztását ezen elvek szerint látjuk okszerűnek beosztani, sokkal több okunk lehet ezt tenni a beszéd és értelemgyakorlatok tananyagát illetőleg nem egyedül a fönebb említettek alapján, hanem a tárgy természetéből kifolyólag is, hol az anyagi czéllal egy fokon áll azon alaki czél is, melynek fontos volta már a tárgy elnevezésében is kifejezést nyer. Az alapfogalmakat csak úgy válnak állandó sajátjává a gyermekeknek, ha azokat egyelőbb csak fölületesen ismert, de az oktatás által részletesen körülírt tárgyhoz kötheti s a tárgyalásból önként kifolyó tapasztalat után ismerkedett meg azokkal, mert mi alkothatja meg a gyermek tapasztalati körét inkább mint az, ha az alapfogalmak egy tárgy vagy egy határozatlan körvonalozott kép körül csoportosítottak.

Az alaki célt tekintve, a beszédben való készség elsajátítására semmi sem folyhat inkább be, mint az oly összemléletalkotás, melynek anyaga közt minden oldalról tájékozhatja magát a tanuló. Azért a beszéd és értelem tananyagának beosztását a fönebb kifejtett elvek alapján úgy látjuk jónak eszközölni, hogy a felvett és ezzel rokon tárgyak képezzék a gyűrűzet gyü-pontját, hogy az itt kifejtett fogalmak ne mint egyedek, hanem mint a megbeszélés tárgyának részletei forduljanak elő.

Nagy László „Beszéd és értelemgyakorlat“-ának tárgybeosztása Gyertyánffy—Dittes elveinek sem felel meg, még kevésbé azonban annak, melyet itt kifejtettünk. Mert például a második részben a tárgyakat szín-, alak-, terjedtség-, anyag- és használatra nézve szemlélteti, melynél az elvont fogalmak tancólképen szerepelnek. Ezt ugyan Gyertyánffy azzal menti, hogy „nem arról van itt szó, hogy például az alakok, színek, mozgás stb. elméletét fejtsük ki, hanem csak arról, hogy majd színes tárgyakat, majd kerek és négy-szögletű tárgyakat stb. szemléltessünk és beszéltesünk meg velök a végből, hogy azon alapképzetek, melyek minden megismerésnek, minden tudománynak elemeit képezik, szemléleti uton megszerzettessenek, — ezzel kapcsolatban pedig a beszéd is fejlesztessék“; de kérjük: hol talál a gyermek itt egy pontot, melyhez az alapfogalmakat köthesse, s mik legyenek tulajdonképen azon „alapképzetek, melyek minden megismerésnek elemeit képezik?“ Nem képzőbb hatása-e egy részről, s más részről nem sokkal elemiesebb s így a gyermek felfogásának és lelki állapotának inkább megfelelő-e az, ha egy tárgyat, mint törzset felvéve, e körül koncentráljuk közvetlen tapasztalás útján a megfelelő fogalmakat? Azért itt az anyag beosztásánál az kell hogy irányadó legyen, hogy egy tárgy beszéltessek meg minden oldalról, s az így alkotott gyűrűzetben előforduló fogalmak ismétlődjenek egy ujonnan felvett tárgynál, csak így kerülhetjük el a „szakszerű rendszerességet“ melynek a szóba levő munka szerzői is el-lenségei e fokon.

A szülei ház tárgyalásánál ki vannak hagyva az

utca, falu, város s ezekkel természetszerűleg összefüggő család és község fogalmi, melyek részint egy következő szakaszban mint külön tárgyak szerepelnek. Nem okszerűbb volna-e e fogalmakat itt is utóbb földrajzi előismeretek tárgyalásánál is felvenni, hogy annál állandóbb sikere legyen oktatásunknak. Ezen példák is úgy hiszem, elég tájékozásul szolgálhatnak arra, hogy mikép kellene a beszéd és értelemgyakorlatok anyagát beosztani jelzett elvünk szerint. Hogy mennyiben lehetne ez alapon a magas kormány által kiadott szemléleti képeknek tanát felvenni, erre vonatkozólag következő nézetben vagyunk.

A tárgyalás rendes menete közben soha sem szabad e szemléleti képeket használni, mert a mint Gyertyánfi is mondja „azoknak csaknem mindannyia egy-egy egész életet állítanak szemünk elé a maga sokoldalúságában és változatosságában.“ Mig az azokon előző személyekkel tárgyakkal vagy egyéb fogalmakat föltüntető alakokkal nem ismeretes a gyermek csak felületesen vizsgálja azokat és a sok tárgynak egy időben eszközölt szemléltetése csak zavarólag hat a tárgyalás menetére: hanem nagy hasznuk van e képeknek az összemlélet alkotásánál, mely minden szemléleti körnél az utolsó gyűrűzetet kell hogy képezze, melynél tanczélképen a tárgynak alaki része bir fő szereppel. Ekkor a már meglevő anyagkészletből egy életet alkotunk s a beszéd és értelemgyakorlatoknak alaki célját kapcsolatba hozhatjuk a nyolvtan anyagi céljával. „A házi állatok s néhány kutyafaj“ ezimű képet például akkor vehetjük elő, mikor a házi állatok tárgyalását befejeztük. „A juhászat és sajt készítés címűt a juh, kecske és szamár leírása után. „A parasztszoba belseje címűt a ház leírása után stb. Ezen képek használatára nézve megjegyezzük, hogy ezek segítségével eszközölt összemlélet alkotásánál jól átgondolt terv szerint járjunk el, s mindig kellőleg előkészüljünk rá, nehogy célnélküli csevegéssé válják a szemléleti oktatásnak e fontos része.

Török Sándor,
brassói tanító.

Az iskolai egészségtan köréből.

II.

A tiszta levegő felnőtteknél és gyermekeknél egyaránt, az egészség fentartásának legelső feltétele. Az iskolai tantermeknek tehát olyanoknak kell lenniök, hogy ez igényt kielégítsék. Nem szabad éppen azért azoknak sem túl magasaknak lenni, sem oly alacsonyaknak hogy azokban már rövid ideig való tartózkodás után is rossz levegő fejlődjék ki.

Ha a tantermek aránylag kicsinyek és bennök a levegő nem ujittatik meg, akkor a levegő a felemésztett élely következtében — mely részint mint szénsav, részint mint vízgőz leheltetik ki — hamar megromlik. Az olyan levegő, mely a ki- és belélegzés miatt 1000

súly részben egy percent szénsavat tartalmaz, egészségtelen és abban huzamosabb tartózkodás veszedelmes. Ellenben huzamos ideig lehet tartózkodni olyan helyen, hol a szénsav tartalom 1000 s. részben nem több 0.7 nél.

A tanterem nagysága a tanítványok számához mérhető, de 60 tanítvány egy tanteremre bőségesen elég. Ha egy tanítványra 6 \square láb területet veszünk, a 360 \square láb területhez aránylagos magasságnak 10 lábat kell vennünk; minden 100 \square láb nagyobbulásnál a magasságnak is fél lábbal kell növekednie.

Behrend, Pettenkofer s mások is tudományos alapon számították ki a túlnépes iskolák megromlott levegőjének összetételét és elemeit. A mit e tudósok számokba fejeznek ki, azt érzi a laikus szaglási érzékével, ha egy oly tanterembe lép, hol 100—120 tanítvány van együtt. Guillaume ezen dohos, romlott levegőt iskolai miasmának nevezi s azt mondja, hogy számos veszedelmes tudó betegségek ez az egyik legfőbb előidézője. E miasma, melyhez ha a gyermek lábbelijén bevitt por is járul, egy másik veszedelmes bajnak is bölcsője, és pedig az aszkórnak. Éppen ezért — lehet hogy luxoriusnak fogják sokan találni ajánlatomat — én minden iskolában a tantermek padozatául, ha nem is a mostani parquokat, de mindenesetre fénymázás, kemény fából való padozatot ajánlok; (továbbá minden tanterem ajtajához lábtakarító vasak és kefék teendők, hogy a gyermekek lábbelijökről a havat és sárt letakaríthassák) mert csak így lehet megóvni tanító és tanítvány beszélő és lélegző szerveit a portól, s csak ez által vehetjük elejét — legalább ez oldalról — olyan bajoknak, melyek mellett ajánlatom keresztül vitelére hozandó áldozat parányi csekélységgé törpül.

Terjessze ki a tanító figyelmét a gyermekek ruházatának tisztaságára is, mert ezáltal mig egyfelől a növendékek tisztaságra és rendszeretetre ösztönöztetnek, másfelől csak így lehet a tantermeknek is az egészségügy által igényelt tisztaságát fentartani.

A levegő tisztán tartása szempontjából nagy fontossága van a tantermek szellőztetésének is.

Pettenkofer vizsgálati uton bebizonyította, hogy a gyermekek éppen kétszer annyiszénsavat lélegzelnek ki, mint a felnőttek. Ebből következik, hogy az iskolák szobáinak levegője a kellőnél mindég több szénsavval van telítve. A légnak vízgőz tartalma is növekedik a kilélegzett levegő által, melyben légeny, köneny, szénköneny s még más szerves anyagok lebegnek, sőt ammoniák nyomaira is lehet akadni. Ha ezeknek figyelemre méltatásával tekintetbe vesszük a gyermeki test zsenge állapotát, különösen a lélegzési szervek finom szerkezetét: határozottan kimondhatjuk, hogy az elősorolt alkatrészeket tartalmazó levegő a gyenge gyermeki szervezetre felette káros. E bajon első sorban szellőztetés által lehet segíteni,

Pettenkofer vizsgálati továbbá, azt is bebizonyították, hogy romlott légkörben huzamos ideig való tartoz-

codás, az emberi testnek azon ellentörekvését, melylyel a járványos ragadós betegségek ellen bir, rendkívül csökkenti. Ha tehát a mondottakat komoly megfontolásra vesszük, méltán kívánhatjuk, hogy az iskolák ventilatioja érdemleges méltatásban részesüljön. Ma minden színház, kaszárnya, bálház . . . szellőztetési készülékkel van ellátva: miért nélkülözi ezt is még mindig az iskola, holott egy iskolaház ventilatioja, egy tized annyiba sem kerül, mint ama gyűlhelyeké?!

Építész szakférjak feladata véleményt adni, hogy vajon az aspirations vagy propultions szellőztetési rend-

szer alkalmasabb-e. E tárgyról Bomard, Roscoe és Pettenkofer irnak kimerítőbben s különösen Guillaume, ki főképp az amerikai iskolák ventilatiójáról szól elismerőleg. Különbözik a legegyszerűbb és kevésbé költséges szellőztető áll egy a szoba tetején és alján levő öt hűvelyk átmerőjű nyílásból, mely a külső levegővel közlekedik. E nyílás egy sodrony hálóval veendő körül és egy megfelelő ajtóval tetszés szerint elzárható és kinyitható legyen.

T Á R C S A

Egy könyv, melynél csak eszméi győzedelme érne többet.

(F. A.) E könyvet, melynek címe „Takarékosság“, Smiles a hírneves angol társadalom-bölcsész, az „Önsegély“ és „Jellem“ szerzője írta; hazai irodalmunkba pedig Könyves Tóth Kálmán, az utóbb említett két munka szerencsés átdolgozója, ültette át, és pedig oly sikerrel, hogy ennek tapasztalatára a jeles szerző visszavoná átdolgozóhoz sajátkezüleg irt eme nézetét: „A jelen mű kizárólag angol viszonyokkal foglalkozik s más nemzet fiait nem érdekelheti.“ Igen, mert K. Tóth Kálmán valóban mesterileg alakította át e munkát és szabta hazai viszonyainkhoz.

Remek olvasmány, mely megérdemli, hogy növendékeknek és ifjaknak, érettkorúaknak kisebb és magasabb műveltséggel bíróknak, kiképzett és bölcs egyéneknek egy iránt vezér, illetőleg tankönyve legyen. Mondjuk-e tehát, hogy jövőre az ifjusági népkönyvtárakból nem lesz szabad hiányoznia!

Az egyéni, társadalmi s nemzeti jólét eszközeiként oly meggyőzőleg állítja oda a munka, kitaró szorgalom és takarékoság eszméit, mikép lehetetlen azoknak be nem költözni lelkeinkbe, sziveinkbe.

Csak akaraterőre volna tehát szükségünk, mi által fölemelkedhessünk a gyarlóság porából, a gyávaság posványából s magunkkal emelhessük mindennél drágább hazánkat; ennek (az akaraterőnek) mimagunkban minden leendő kifejtésére fényesebbnél fényesebb és bátorító külföldi és hazai példányképeket mutat fel Smiles munkája. Különösen pedig a takarékoságot tünteti fel vezéresillag gyanánt, mely hivatva van minket a tétlenség, önbizalmatlanság, anyagi szegénység és erkölcsi gyengeség sötét éjéből a nemzeti jólét ígéret földére ki- és elvezérelni.

Sennyei Pál báró nyilatkozatát, midőn néhány évvel előbb zászlójára első sorban a takarékoságot írta, sokan megmosolyogták, mondván: ékes beszéd, szép szavak, de nem program; ezzel nem lehet hazánk jövőjét biztos alapokra fektetni s még kevésbé lehet

kormányozni. Pedig a takarékoságnak nézetünk szerint s azt hisszük nem egyedül állunk. vezérelvnek, programnak kell lennie államháztartásunkban, ha úgy tetszik: országos és nemzeti politikánkban, társadalmi és egyéni gazdálkodásunkban, ha komolyan akarjuk biztosítani Magyarország anyagi gyarapodását s ezen alapuló szellemi és erkölcsi erejét. És van-e igaz szívű polgára a magyar államnak, ki ezt lelke mélyéből ne óhajtaná, habár föllengő teoriákkal, vagy ködös diplomaciai jegyzékekkel véli is elérhetőnek?

Ily nagy fontosságot tulajdonítván a takarékoság eszméje valóságának, általános győzelmének, készséggel állunk pártjára az iskolai takarékpénztáraknak is; persze nem az óvodán vagy a népiskola alsóbb osztályain kezdve, hanem igen is a népiskola felső osztályaiban és ennél felsőbb tanintézetekben, hol már öntudatoság és öncselekvő-képesség birtokában lévő növendékekkel van dolgunk. Habozás nélkül pártoljuk, még egyszer, ez intézményt, mert egyebek mellett egy hatatmas eszközt látunk benne arra nézve, hogy a takarékoság mi közöttünk nemzeti erénynyé váljék; már pedig azzá kell válnia, ha hogy fennmaradni, boldogulni s a népek családjában becsülettel helyet foglalni akarunk.

A „Takarékosság“ következő tizenhat fejezetből áll: Iparkodás. — Takarékoság mint szokás és hajlam. — Eszélytelenség. — A takarékoság eszközei. — Takarékoság példányképei. — Rendszer a takarékoságban. — Gazdálkodás életbiztosításban. — Takarékpénztárak. — Aprólékosságok. — Pédányképek az iparvilágból. (I.) — Pédányképek az iparvilágból (II.) — Urhatnamság. — Hirneves adósok. — Gazdagság és jótékonyság. — Egészséges otthon. — Az életboldogság művészete.

Nem állhatjuk meg, hogy t. olvasóinknak izelítőül néhány szép idézettel ne szolgáljunk, a mint következők:

Takarékosság és mivelődés egy napon születtek. Még pedig akkor, midőn az emberek belátták, hogy tanácsos lenne nem csak a máról, de a holnapról is gondoskodni.

Légy munkaszerető. Az ég ura három vízeseppet adott teremtéskor: egyet a földnek, mely belőle forrásokban ömlik ki, egyet az égnek, mely harmat s eső képében esik le s egyet homlokodra; ez a verejték. Ez a polgárnak legdrágább tükre, mert saját és családja boldogságát tükrözi vissza. Légy azért munkás, mint a méh s hordj minden virágról mézet; ne mondhasa egy nemzet fia sem, hogy a magyar nép közt here is van.

* * *

Mindenki sopánkodik: Ki szabadít meg minket? Ilyen emberre volna szükségünk! Ne keresd azt messzi távolban. Nagyon is közel van hozzád. Ez ember te vagy önmagad; én vagyok... mindegyikünk! Miképpen rendezzük be ügyeinket! Irtóztató nehéz ez, ha nem tudunk akarni, de rendkívül könnyű lesz, ha akaratunk van. (Dumas.)

Vannak minden időnek saját kötelességei; apáink páncélban fizették le a hazának tartozásukat, de míg ők nem egyedül tűzhelyeikért, de egész Európáért küzdöttek, nehéz harcokban évek hosszú során szívök vért ontották, addig más nemzetek, a béke olajága alatt az ipar és szorgalom pályáján előhaladtak. . . Azonban igen rosszul vélekednék, ki azt hinné, hogy csak harcok zivatara sodorhat el egy nemzetet; van még egy más lassabb, de disztelen és aljas halál is: a közelszegényedés vagy nemzeti sorvadás. Ettől hazánkat megóvni legszentebb kötelességünk. S hol van az az óvszer? A takarékoság által eszközölhető vagyonsorvadásban, az ezáltal megszerezhető erkölcsi függetlenségben s szellemi miveltségben. (Deák F)

* * *

„A ki gyermekét valami jóra nem taníttatja, tolvajjá teszi azt.“ Indus példabeszéd.

Nem sokat érne a társadalom élet bibéjére s jólétére, ha ez anyagi világ magasztos elvei pusztán a kiképzett s bölcs egyének kizárólagos tulajdonai lennének. Az így korlátolt tudomány már szervezetében elveszítene mindenekre kiterjedő áldásos jellegét. A társadalom csak így táplálkozhatik s nemesülhet, ha az ember szellemi életének kettős vérárama t. i. világsmeret és isteni tudomány. nem csak a társadalmi szerkezet fő üterein, de a legparányibb véredényen is keresztül szivárogoz. Az ismeret erkölcsi lényünknek tápszere egyaránt. Ha a bűn méreg: ismeretes annak az ellenszere. A társadalom kigázolhat a dögleletes járványból, kiheverheti az inséget; de a tudatlanság ördöge a maga vétkes és lázangó táborkarával folyvást üldözi azt legbékésebb nyughelyén is, lerombolván legjobb intézményeinket; a társadalmi s családi élet paradicsomát sivár pusztasággá változtatja át. Éppen ennélfogva felelősséggel teljes kötelezettség hármlik az államra; ne csak büntesse a vétket, de igyekezzék utját állani annak; ha méltán követelheti a törvények iránti hódolatot, főgondja legyen, hogy mindenki felfoghasa azok értelmét; azonközben oktassa a népet a

nagy Törvényadó hatalmát s bölcsességét tanusító nemes igazságokra, így terjesztvén ki mindenkire a nevelést: közös áldássá teheti a tudományt; békés életű s engedelmes alattvalóiból így lehetnek elégedett, szerencsés s józan polgárok.

* * *

Rendszer a takarékoságban cz. fejezetből: Ahoz, hogy valaki a takarékoságot rendszeresen gyakorolhasa, nem kívántatik valami mélységes tudomány. Csak ezen az egy fontos elven alapszik: Kevesebbet költs jövedelmednél, hogy egy részét későbbre félre tehesd. Ki jövedelménél többet költ, alig nevezhető józanészü lénynek. A polgári törvény a tékozlót egy sorba helyezi az örülltel s gyakran meg is fosztja ezt ügyeinek önálló vezetésétől.

A másik vezérelv: Mindég kész pénzzel fizess és sohse keverd magad adosságba. Az adosságba fulladt egyént könnyen rászedik s aztán maga is hamar tulád becsületén. Ki adosságát megfizeti, önmagát gazdagítja.

Továbbá: Sohase költsékezzél előlegesen, bizonytalan nyeresémmel biztató vállalatokra. A nyereség elmaradhat, az adosság pedig úgy körülhálóz, hogy sohase lábalhatsz ki belőle; nem hágy el, követ mint árnyékod.

Ugyancsak e fejezetben az együttműködés eredményének s az együtt munkáló szövetkezetek sikerének igen szép példái vannak feltüntetve. Mily szükségesek volnának az ily szövetkezetek hazánkban is! (F. A.)

* * *

„Alig van az újabb kor pénzügyi intézményei között, a mely nemesebb érzeten alapulna, következeiben üdvösebb hatásu lenne, mint az életbiztosítás.“ Gr. Lónyai Menyhért.

Igaz, csak hogy ez üdvös intézmény kezelése és ellenőrzésében több lelkiismerettel kellene eljárni, mint az a „Haza“ életbiztosító banknál történt, hol oly sok szegény, becsületes s iparkodó ember reményei lettek kijátszodva, veritékkel gyűjtött fillérei koczkaztatva elannyira, hogy kinosan látták kénytelenítve magukat betéteik jól megtizedelt harmadrészevel inkább visszalépni, mintsem végtére semmi nélkül maradjanak.

Mennyit árt egy szédelő társulat lelkiismeretlen eljárása az igazán nemes, megbecsülhetlen intézménynek! (F. A.)

* * *

Takarékpénztárak cz. fejezetből: Szeretném aranybetűkkel keresztülni az ég boltozatán ez egy szót: Takarékpénztár. (Marsch.)

A takarékpénztárak gyökeres orvosszerei a szegénységnek. (Fáy A.)

E fejezet buzdítólag emlékezik meg egyebek között a katonai takarékpénztárakról is, mondván: Az angol hadseregnél a takarékoság fejlesztésének egyik leghatályosabb eszköze a katonai takarékpénztár, melynek eszméje még 1816-ban lón megpendítve . . . Az első kísérlet igen szépen sikerült s élénken jellemzi

az angol katonaságot. Nehány évvel ezelőtt az illető hadtestek pénztárába befektetett összegek tételenként soroltatván elő, az alsóházban, kitünt, miszerint a királyi tüzérség több mint huszomháromezer font sterlinget takarított össze, miből egy-egy legényre 160 forintnyi járulék esett. A műszaki hadosztály, mely többnyire ügyes gépészekből alakult, mintegy huszezer fontot tett félre, fejenként egyre-egyre 200 forint esik. A huszonharmadik szerezred, melynek napi díjja egy schilling s egy penni sörilleték, körülbelül négyezer forintot tudott összerakni. De ez még mind semmi! Többen találkoztak közülök oly katonák, kik szegény rokonaik vagy szülőik számára jelentékeny összeget küldözgettek, haza . . . Pedig a katonák, ha csak hozzá juthatnak inkább más nyilvános pénzintézetnél szeretik elhelyezni tőkéiket; például a Londonban állomásozó legények közül a jelentékeny többség, mellőzve a katonai pénztört, közpénztárba fektette be megtakarított tőkécskéjét. E feltűnő körülmény okát így fejtette meg egy katona: „nem akarnám őrmesteremmel tudatni, hogy pénzt is gyűjtöttem.“ Hozzá tehetjük még azt is, miszerint saját pajtásától is eltitkolja; mert a korhely katona a heverő munkás módjára, mintegy jogszerű kölcsönigényt formál szorgalmas társa tőkéjére.

Gondosság őrzi meg az ipar gyümölcseit. Az ki a szorgalmasan, de nem gondosan folytatja üzletét, a mit egyik kezével gyűjt, a másikkal szétszórja. (Colton.)

A tisztességes keresettel rendelkező munkásosztálynak módjában áll a vagyonszerzés s tőkegyűjtés; a törvényhozás keveset lendíthet rajta, nem hárihatja el az akadályokat. Csak józanabb nevelés s egy kevés józan ész igényeltetnék arra, hogy megtakarításaik folytán még életök derekán független tőketulajdonosokká válhassanak. (Grey.)

Sok ifju iparosaink mesterségük megkezdésénél a legszebb reményekre jogosítanak. Értelmesek, gyakorlottak, iparkodók és szakmájukban oly ismeretekkel bírnak, hogy hivatottaknak tekinthetők az iparos pályán egy család megalapítására és jövőjének biztosítására. Alig munkálkodnak azonban egy évtizeden át, az ipar által szerzett fáradságos munkájuk gyümölcset az egyes vidékek szokásai szerint, a hol megtelepedve vannak, föld- vagy szőlőbirtokokba fektetik. Nem bírnak fölülemelkedni a büszke magyar társadalmi nézetein, és éppen akkor, mikor már elég megtakarított tőke felett rendelkeznek arra nézve, hogy iparuknak nagyobb lendületet adhassanak, szegyenleni kezdik társadalmi helyzetüket . . . Ez a társadalmi fonákság évenként számtalan magyar műhelyt semmisít meg és előidéz az azon visszaesést, melyből a magyar kézműipar kiemelkedni nem bír. A gazdagabbak fölragynak egészen a mesterséggel. A szegényebb sorsuak szűkebb keretbe foglalják azt, a befektetés által meggyengítvén forgalmi tőkéjüket, gyöngítik munkaerőiket is.

(Heyduk Ambrus.)

A pénzhiány nem szegénység, hanem szegénység az igények égető vágya, az oktalan pénzszomj, az ipartalan kényelemvágy, a tétlen dicsvágy és mindenek fölött a roszakaratu egymásfölbe kerekedés. (Kubinyi.)

Minden erkölcstelenség gyökere onnan ered, hogy az emberek egy része másnak akar látszani, mint a minő valójában, s olyannal szeret dicselkedni, a mi voltaképen nincsen birtokában.

„Csak a való s valódiság vezethet s tarthat felsőbb rendeltetésünk utján. Ezek adják meg a férfiu valódi becsét. A hol le van döntve ezeknek okosság emelte királyi széke: léhaság, hiábavalóság s lelki üresség bitorolják törvénytelen kezekkel a társasági kör igazgatását, cifra bábbá, piperés majomná, lelki rabná alacsonyítják le az embert . . . Valódiság emelheti a lelket, kormányozza az ést s tartja fenn önméltóságát.“ (B. Wesselényi M.)

Csak egyszer vegyük komolyan fontolóra ügyeinket, számítsuk össze jövedelmünket az utolsó fillérig, vessük össze azzal adósságunkat, s ha az arány kedvezőtlenül ütne ki, szakítsunk férfiasan káros hajlamainkkal. Legyünk tisztában napról-napra jövedelmeinkkel, csak így nézhetünk bátran a világ szemébe. Közöljük, ha ugyan házasság vagyunk, számításunk eredményét feleségünkkel, ez is hadd tudja meg miként állunk. Ha józanértelmű feleségünk van, ez is gyámolítand a takarításban, hogy aztán tisztességesen élhessünk meg. A jó asszony soha sem visel oly ruhát, sohasem ad oly mulatságot, melylyel még másoknak tartozik.

A gazdagság hatalmát a világ rendszerint tulbecsüli. Az emberiség javítására, nemesítésére ezer meg ezer aláírási iv kering; de ha mind betöltetnék is, a visszás állapoton még sem lesz segítve. A jellem eszközölheti a jó fordulatot, a pénz erre tehetetlen eszköz. Gazdagság önmagában véve sohasem eszközölhet jelentékeny társadalmi átalakulást. Szilárd elhatározás, lelkiismeretes áldozatkészség s kitartó munkásság kívánatik azon magasztos cél elérésére, hogy embertársainkat a mértékletlenség, gondatlanság s erkölcstelenség csábjaitól elvonván, családi boldogságuknak czélszerű és helyes úton módon való megnyerésére serkenthesük. A pénz lendíthet valamit, de egymagában semmit sem ér.

Az egészséges Otthon c. fejezetből: „A nép közegészségügyének javítása azon társadalmi feladat, a melynek minden egyebet meg kell előznie, s a melynek valamennyi párt államférfiai és politikusai figyelmét a legelső sorban kell foglalkoztatnia. Jó lakások, tiszta ivóvíz, romlatlan tápszerek, tiszta levegő, azon követelmények, melyeknek létrehozása által az emberek jólétét és megelégedését előmozdíthatjuk . . . Nem lehet eléggé gyakran és erélyesen fejtegetni azt, hogyha a nemzet nagyságát és jelentőségét tartjuk szem

előtt, legelőbb is annak egészségügyi viszonyait kell szemügyre vennünk. Képzeltünk egy oly országot, a mely el van árasztva a győzelmek diadaljeleivel, a mely büszke műintézeteinek gazdagságára s az emberi szellemi tevékenységnek muzeumaiban és könyvtáraiban fölhalmozott kincseire: ha azonban ez országban a népszámlálás a népesség csökkenését tünteti föl, előre ki lehet mondani a nélkül, hogy tévedéstől kellene tartanunk, mikép ezen nép az ő nagy történeti jelentőségét lassanként elveszti s maga is el fog enyészni.“

(Disraeli.)

* * *

Ime e gyöngyszemek, melyeket nem is válogatva, hanem csak úgy a tömegből kiragadva mutatunk fel. Hiszen az egész könyv csupa drága gyöngyökből áll, melyeknek művészi kézzel eszközölt s igaz életbölcészeti reflexiókkal kísért sorbafűzésével hervadhatlan babérokat szerzett magának a kitünő angol író épp úgy, mint örök hála kötelezte maga iránt a magyar olvasó közönséget K. Tóth Kálmán e jeles munka átdolgozásával.

Nem válhatunk meg méltóbb sorokkal Smiles e remek művétől, mint feledhetlen Kölceynk egyik szép költeményéből vett eme találó idézettel:

„Itt az írás forgassátok
Érett észszel, józanon
S benne föltalálhatjátok
.....
Miért esd e drága hon!

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

F.-Rákos, ápril hó.

Tekintetes szerkesztő úr!

Az erdővidéki tanító-testület folyó hó 12-én Köpecen tartott vándorgyűlése folyamáról legyen szabad egy pár sorban megemlékeznom becses lapjok hasábjain.

Volt két mintatanítás Bocz Péter és Dobai János tanítóktól. Olvastatott két értekezés, az egyik Tulogdi Pál, a másik Czirmay Lajos tanítók által.

Teljes folyamát a gyűlésnek nem közölhetem, igen nagy tért venne igénybe; azonban szükségesnek látom a nyilvánosság előtt ismertetni azon érdeklődést, melyben tantestületünk jelenleg is részese.

A gazdag program letárgyalásán végig húzódtott érdeklődés fényesen bizonyítja a tagok komoly munkaszerejét.

Napról napra tapasztaljuk a vándorgyűlések tartásának nagy jelentőségét s ha volna még ki kételkedik, szerezzen meggyőződést a következő példákából.

A községi és vidéki szép számú tanügybarátok sorában ott láttuk mt. Móricz József, erdővidéki ref. esperes tiszt. Szász József, köpeci ref. lelkész Zsigmond Ferencz bányaegyleti pénztárnok t. Deák Albert, k.-jegyző t. Nagy Áron urakat, kik közül Móricz és Zsigmond urakat tantestületünk tiszteletbeli tagoknak választotta meg.

Pártoló tagok lettek és igen szép jelét adák annak,

hogy önzetlen vágyuk lévén a nevelésügy előmozdítását célzó testületbe lépni: t. Gregus János bányaegyleti igazgató úr évi tiz frt kötelezettséggel, Deák Albert bányaegyleti pénztárnok úr évi tiz frt háromévi kötelezettséggel és k.-jegyző Nagy Áron úr évi öt frt három évi kötelezettséggel. Dicsérni fölöslegesnek tartom, megdicséri a nemes tett.

Igy gyarapodik tantestületünk szellemi és anyagi ereje gyűlésről gyűlésre. Erdővidék sok vidéknek nyújthat példát az áldozatkészségben.

Érdekesnek tartom megemlíteni, hogy ezen gyűlésen elhatározatott egy felirat szerkesztése a nagyméltóságú val. és közokt.-ügyi m. kir. ministeriumhoz, melyben kéressék Háromszékmegyében egy háziipar pótanfolyam nyitása.

Végül nagyon meglepett Veres Károly k. ajtai tanító úr által igen csinos és szakértően rendezett tömött állatgyűjteménye és más szemléltetési eszközei. Jól tudta Veres úr, hogy „a példa vonz.“ Adjon az ég a nemzetnek sok ily szorgalmas napszámot!

. . . yL . . .

VEGYESEK.

Jelen számunkkal lapunk jelen első félévi folyamára bevezetődvén, tisztelettel kérjük e félévre vonatkozó és még hátralékban levő díjjaknak beküldését.

— Az orsz. polg. isk. tan-egyesület évi közgyűlését f. é. ulius 3. és 4-én tartja meg Budapesten. A polgári iskolai tanító-testület — mint az egyesület választmánya — jelenti, nem fog részt venni a III. e. tanítógyűlésben, mert a polg. iskola specialis ügyeit az erre kizárólag hivatott polg. isk. tanegyesület közgyűlésén kívánja tárgyalni.

— A képviselőház május 3-ki gyűlésén a vallás és közokt. min. költségvetése tárgyalatván, Schwarz Gy. az elemi, felsőbb nép- és polgári iskolákról szólván, különösen kívánja, hogy az állam minél nagyobb befolyást gyakoroljon a népiskolákra s arra törekedjék, hogy minél több közös népiskolát állítson fel. Nem helyes azok állítását, hogy államérend lenne a felekezeti iskolák fejlesztése. Felkéri a kath. lelkészeket, hogy ne mondjanak anathemát a közös iskolákra, mielőtt annak lényegét nem tanulmányozták; mert könnyű a népben ellenszenvet költeni valamely intézmény ellen, de nehéz annak káros következeit orvosolni.

— A tanítóképesítő vizsgálat a budapesti II. ker. állami tanítóképezdében (csalogány utca 533. sz.) f. é. junius hó 22-én és következő napjain fognak tartatni. E vizsgálatra jelentkezhetnek mindazok, kik: a) a tanítóképezdei rendes tanfolyamot bevégezvén, egy vagy két évet gyakorlati tanítással töltöttek; b) kik a törvény keletkezése előtt már gyakorló tanítók voltak, végre c) kik magán uton képezték magukat a tanítóságra. A folyamodványok keresztlevéllel, iskolai, szolgálati és erkölcsi bizonyítványokkal felszerelve az illető tankerületi tanfelügyelő által, f. é. május 30-áig alólirotthoz benyújtandók. D u s ó c z k y K á r o l y n é, igazgató (II. ker. ctalogányutca 533. sz.)

A SZERKESZTŐPOSTÁJA.

Madzsar J. tanár urnak: Az ígért módszertani értekezést elvárjuk s előre is köszönjük.